

Pjevanje prema novom »Redu Mise«

Prvom nedjeljom došašća — 30. XI 1969. g. — stupio je na snagu novi Red Mise. Time kao da je postkonciljska liturgijska reforma mise došla do cilja. Poslije misala Pija V (1570) nakon četiristo godina dobili smo današnji rimski misal što ga je proglasio i potvrdio Pavao VI 3. travnja 1969. godine. Kod pjevanja velikih novosti i nema. Čitavi jedan paragraf posvećuje važnosti pjevanja kod sv. čina: »... Neka zato bude u velikoj cijeni pjevanje za vrijeme slavlja, s time da se poštuju osobine pojedinih naroda i mogućnosti svake zajednice, tako da nije nužno uvijek pjevati sve one tekstove koji su po sebi namijenjeni pjevanju...« (br. 19). Tako i novi Red Mise potvrđuje i slijedi kriterij što ga je postavila instrukcija »Musicam Sacram« koja daje neku stalnu slobodu u odabiranju dijelova sv. Mise što će se pjevati a što recitirati. Zato i imamo tri stepena kod pjevanja sv. mise od kojih su drugi i treći veoma slični. Novi Red Mise ne postavlja ovu klasifikaciju iz MS, ali joj se u interpretaciji dosta približuje. Naglašava i daje prednost dijalogalnim pjevanjima između svećenika i naroda (pozdravi, uvod u predslavlje...) i zajedničkom pjevanju svećenika i vjernika (Svet, Očenaš...).

A — Uvodni obredi

— **Ulazna pjesma** — procesionalno uvodno pjevanje za misu i liturgijsku svečanost. Sastoji se od antifone i psalma. U prvim stoljećima kršćanstva pjevala se samo na biskupskim misama kod svečanog ulaza povorke u crkvu. Kad bi došli do oltara na dati znak psalam bi završili sa Slava Ocu, a pjevački zbor bi ponovio antifonu. Napjev antifone je bio neumatski ukrašen i zato je nju pjevao zbor a narod psalam. Mnogo kasnije je ulazna pjesma uvedena na svim misama. Prema prvoj riječi ulazne pjesme često se naziva čitava misa: Requiem, Rorate, Laetare...

Prema novom Redu Mise ulaznu pjesmu pjevaju vjernici ili pjev. zbor, ili vjernici i zbor (solista) naizmjenice. Tekst i napjev može se uzeti iz Rimskog graduala ili iz Običnog graduala (Graduale simplex). Mjesto ulazne pjesme može se pjevati i koja crkvena pučka popijevka koja odgovara svetom činu, značajki dana i vremena. Tekst crkvenih pučkih popijevki — kao i druge tekstove sv. mise — moraju odobriti Biskupske Konferencije (br. 26). Kod nas su BK odobrile samo one pjesme koje se nalaze u Hrvatskom Crkvenom Kantualu.

— **Gospodine, smiluj se** — očekivali smo da će biti ispušten kad se pjeva Slava. Novi Red Mise

donio je drugo rješenje: **Gospodine, smiluj se** — ispušta se samo kad je već bio uključen u pokajnički čin koji se moli mjesto — **Ispovijedam se**, a nalazimo ga u Dodatku. Prema br. 19 ne mora se uvijek pjevati i **Gospodine, smiluj se** i **Slava**; jedno od njih može se i recitirati. Ne možemo pretpostaviti da će netko recitirati — **Gospodine, smiluj se**.

— **Kod — Gospodine, smiluj se** — imamo i jednu novost: sada je šest, a ne devet zaziva — tri po dva: »Svaki se zaziv obično opetuje dvaput, ali se, s obzirom na duh pojedinih jezika, glazbe ili drugih okolnosti, ne isključuje ni veći broj ponavljanja, a tako ni umetanje kratkog tropa« (br. 30). Tridentinski sabor je dokinuo upotrebu tropa, a novi Red Mise ih dopušta. Nastali su u srednjem vijeku i svojim duhovnim sadržajem obogaćivali značenje zaziva — **Gospodine, smiluj se**. I ako ih Crkva pripušta, treba ih upotrebljavati razborito i rijetko. Oni veoma dobro proširuju ovu lakonsku kratkoću, na pr.: »**Gospodine, koji si poslan izliječiti srca slomljena, smiluj se**«; »**Kriste, koji si došao pozvati grešnike, smiluj se**« i t. d. Ovo bi u isto vrijeme bili i razni putokazi da današnji skladatelji mogu lakše shvatiti i interpretirati smisao riječi: **Gospodine, smiluj se**.

— **Slava** — je nastala u rimskoj liturgiji, a nadomještala je — **Tebe Boga hvalimo**. Pjevao ju je svećenik s narodom. To zaključujemo i po slogu u kojem je pisana: silabički napjevi. U ovom slogu pisani su svi napjevi koji su namijenjeni svećeniku, službenicima oltara i puku, a jednostavni su i lijepi.

Po novom Redu Mise slavu mora pjevati »iii skup vjernika, ili pjevački zbor, ili jedni i drugi naizmjenice« (br. 31).

B — Služba riječi

— **Pjesme između čitanja** — jesu najstarija pjevanja u kršćanskoj liturgiji a posebno u rimskoj. Ulazna, prikazna i pričesna pjesma su antifonični napjevi, dok su naprotiv pjesme između čitanja rezponzorijalnog karaktera. U IV i V stoljeću narod je zaista dijalogizirao u rezponzorijalnom psalmu. Solista bi otpjevao pripjev koji je redovito bio prvi stih psalma, a narod bi ga odmah ponovio. Nije to bio silabički slog. Melizmi su u ono doba bili »u modi«, a i narod ih je volio pjevati. Naravno, da su melizmi što ih je narod pjevao, bili laganiji i pristupačniji te ih je narod brzo učio. Ostale stihove psalma pjevao je najbolji solista — redovito dječak — s velikim melizmima gdje bi on pokazivao svoju pjevačku spo-

sobnost i vještinu, dok bi narod na svaki stih uvijek odgovarao nepromjenjivim početnim pripjevom. Ovaj način pjevanja brzo se raširio i udomačio na istoku i na zapadu, kako kaže sv. Augustin kad govori o psalmu: »što smo ga slušali dok su pjevali i na nj smo odgovarali«. Ovo rezponzorijalno pjevanje ni u klasičnoj ni u modernoj polifoniji nije se moglo popeti do većeg umjetničkog nivoa — visine. Solističko pjevanje je po svojoj naravi teži i za virtuoznošću i zato poslije dva stoljeća, zapravo ovo pjevanje potpuno iščezava kod naroda i postaje isključivo pjevanje pjevačkog zbora.

Prava novost u novom Redu Mise jesu »Pjesme između čitanja«. To je autentično proglašenje riječi božje. Redovito psalmist s ambona čita retke psalma, a cijela zajednica sjedi, sluša, te aktivno sudjeluje sveukupnim odgovorom pripjeva. »Ako se pjeva, može se osim psalma označenog u lekcionaru uzeti bilo gradual iz Rimskog graduala, bilo pripjevni psalam ili alelujski psalam s »aleluja« iz Običnog graduala . . .« (br. 36).

— **Aleluja** — i psalam između drugog čitanja i evanđelja sačuvao se sve do danas. Aleluja započinje solista, a prihvaća ga pjevački zbor, stihove psalma nastavlja solista, a pri koncu mu se pridruži zbor te svi zajedno nastave i ponove — aleluja. Već u prvim stoljećima, u doba sv. Augustina, ova vrst pjevanja je na velikoj umjetničkoj visini. Aleluja i stihovi psalma su ukrašeni divnim neumatskim i melizmatičnim melodijama. Tu je neizrecivo blago — veličanstveni jubilusi — uzvišenih umjetničkih napjeva iz zlatnog doba gregorijanskog pjevanja. Melodijsko bogatstvo pjevanja solista nužno se odrazilo i na napjevu pripjeva što ga je pjevao narod. Pjevački zbor je morao preuzeti i neumatske pripjeve te se tako malo po malo izgubio pravi osjećaj rezponzorijalnog pjevanja.

Aleluja se pjeva uvijek osim u korizmima. Pjevaju je svi, ili pjev. zbor ili solista, a onda se ponavlja. Recima se uzimaju iz lekcionara ili iz Graduala. Psalam neka se pjeva ili glasno čita. Ako se aleluja ili redak ne pjeva, mogu se ispustiti (br. 37. i 39.).

— **Posljedice** — (sekvencije) nastale su kad je gregorijansko pjevanje došavši do svoga vrhunca, počelo padati. To je doba velikih melizmatičkih napjeva i divnih ukrasnih melodijskih jubilusa na aleluja i gradualne stihove psalma. Da bi pjevači lakše mogli upamtiti ove melizmatične napjeve, stavljali su pod pojedine note slogove svetih tekstova. Ti su se tekstovi tokom vremena razvili u latinsku prozu i poeziju slobodnog ritma srednjeg vijeka na naglašenim i nenaglašenim slogovima. Imamo mnogo posljednica iz tog vremena koje su nastale tropiranjem.

Novi Red Mise određuje da: »Posljednice (sekvencije), osim na dan Vazma i Duhova, dane su na volju« (br. 40). Upravo ove dvije uskršne i duhovna ističu se ljepotom i originalnošću. Uskršna »Victime Paschali« nastala je u XI stoljeću. Au-

tor je Vipo († 1048) kapelan na dvoru cara Konrada II. Puna je svježine i veselog zanosa. Sastoji se od uvoda (preludij) i četiri kitice koje odgovaraju jedne drugima. — Duhovska »Veni Sancte Spiritus« mlađa je dva stoljeća od uskršne (XIII st.). Autor je Langton, Conterberijski nadbiskup († 1228.). U njoj odsijeva ona specijalna duboka pobožnost srednjeg vijeka prema Duhu Svetom.

— **Vjerujem** — je logični završetak — ispovijest vjere — poslije čitanja Sv. Pisma, evanđelja i homilije. Kao i kod Slave u gregorijanskim napjevima jest još jednostavniji i u silabičkom slogu, a pjevali su ga svi prisutni oko oltara i u crkvi. Nisu ga gotovo nikada pjevali naizmjenice u koru s razloga da svi zajedno i jednoglasno ispovijede svoju pravu i živu vjeru u Gospodina Boga. Što je bolje: ili jednostavno recitirati, ili zajednički pjevati ispovijest vjere čitave zajednice prisutnih vjernika i službenika oltara?

U svečanim pjevanim misama iz doba renesanse, baroka, rokoka — Vjerujem — je najsvetčaniji od svih dijelova mise po trajanju, po sjaju i uzvišenosti glazbenih misli i izražaja.

Novi Red Mise potpuno prihvaća direktivu instrukcije MS i kaže: »Ako se pjeva — ispovijest vjere —, neka je redovito pjevaju svi zajedno ili naizmjenice« (br. 44). Pjevački zbor sam ne smije pjevati čitavi Vjerujem osim u »iznimnim slučajevima«. Nigdje se u novom Redu Mise ne zabranjuje da se ispovijest vjere pjeva, nego traži da je moraju svi prisutni vjernici zajedno sa svećeničkom ili pjevati ili recitirati.

C — Euharistijska služba

— **Prikazna pjesma** — po svojoj strukturi je procesionalno antifonička i slična ulaznoj pjesmi: antifona i psalam. Prikazna se pjesma pjeva iza Vjerujem — odnosno iza sveopće ili vjerničke molitve — dok vjernici prinose svoje darove na oltar. Kad su darovi vjernika već na oltaru, pjevačima se daje znak da antifonom završe prikaznu pjesmu. Psalam su naizmjenice pjevali zbor i narod, a antifonu u neumatskom slogu samo pjev. zbor. Tokom vremena dokinuta je procesija s darovima te tako i psalam, a ostala je samo antifona kao prikazna pjesma. U vrijeme klasične polifonije, a i kasnije, umjetnici-skladatelji od prikazanih antifona napravili su velika umjetnička djela katoličke liturgije. Kaže se da je Palestrina uglazbio sve tekstove prikaznih pjesama.

Za prikaznu pjesmu novi Red Mise određuje da se pjeva: »barem sve dok se darovi ne polože na oltar«. Ovdje vrijede isti propisi koji vrijede i za ulaznu pjesmu. Poslije nego smo otpjevali prikaznu pjesmu, može se pjevati i druga skladba, himan i t. d. koji odgovara vremenu, svetkovini . . .

— **Svet** — je nastavak ili bolje — svečani završetak predslavlja, a u pradavna vremena se i pjevao na napjev predslavlja. Tekst je uzet iz Izaije proroka, a — prema Otkrivenju — anđeoski

korovi serafina i kerubina stalno ga pjevaju pred Božjim prijestoljem. U prvim stoljećima kršćanstva Svet je pjevao sav narod sa svećenikom kao što se u Istočnoj Crkvi sačuvao običaj sve do dana današnjega. Papa Siksto I odredio je: »ut intra actionem, sacerdos incipiens, papulus himnum decantaret: Sanctus«. Na to nas upozorava i sami završetak predslavlja: »Daj, molimo, s njima i naše glase primi«. Napjevi su veoma jednostavni. Poslije dugo i dugo vremena Svet prelazi — seli — iz crkve na kor gdje ga pjeva pjev. zbor, i tek tada dobiva bogato kićene neumatske i melizmatične napjeve.

Novi Red Mise kaže: »Poklik: kojim sav puk, pridružujući se nebeskim silama, pjeva ili glasno moli Svet. On je dio euharistijske molitve i izvodi ga sav narod sa svećenikom« (br. 55b).

— **Anamneza** — kojom se Crkva sjeća muke Kristove, uskrsnuća i uzašašća na nebo, — **Očenaš** — te završetak doksologije iza »Izbavi nas«, »izražava davanje slave Bogu, a narod je poklikom potvrđuje i zaključuje« (br. 55 h) pjevaju svi tj. narod i svećenik.

— **Jaganjče Božji** — jesu zazivi koji prate lomljenje kruha — *fractio panis*. Fiksirana su tri zaziva, ali ih može biti i više. Do XI stoljeća gregorijanska melodija je bila jednostavna — silabična, što znači da su je pjevali svećenik i narod. Iza XI stoljeća napjev je neumatski ukrašen i pjeva ga pjev. zbor iz kora. U punom srednjem vijeku je kao i — *Gospodine, smiluj se* — obilno isprepleten i ukrašen tropima.

Prema novom Redu Mise: »... dok se obavlja lomljenje kruha i mješanje, zbor ili pjevač redovito pjeva zaziv — *Jaganjče Božji*, — a narod odgovara, ili se to moli naglas (br. 56 h).

— **Pričesna pjesma** — Od ova tri antifonalna pjevanja rimske liturgije: ulazne, prikazne i pričesne pjesme najstarija je pričesna. Sastoji se od antifone i psalma. Antifonu pjeva subđakon ili pjevači, a psalam pjevački zbor naizmjenice. Kad bi pričješćivanje bilo pri kraju, đakon bi dao znak pjevačima da završe: »et tunc repetito versu quiescunt«. S vremenom je psalam izostao, a ostala samo antifona. Tome je pridonijelo i to što se za djeljenja pričesti pjevao i — *Jaganjče Božji*.

Novi Red Mise kaže: »Dok svećenik i vjernici primaju Sveto otajstvo, pjeva se pričesna pjesma«. Antifonu i psalam za pričesnu pjesmu može se uzeti iz Rimskog graduala ili iz Običnog gra-

duala (*Graduale simplex*). Poslije pričesne pjesme za vrijeme pričješćivanja može se pjevati himan ili neka crkvena pučka popijevka odobrena od BK.

»Kad svrši pričješćivanje, svećenik i vjernici, ako je zgodno, neko vrijeme tiho u sebi mole. Ako se želi, čitava zajednica može pjevati koji himan, psalam ili drugu pjesmu zahvalnicu« (br. 56).

»*Notitiae*«, službeni organ Kongregacije božanskoga kulta, donosi značajan članak o postkoncilskom pjevanju pod naslovom »Pjevati misu, a ne pjevati preko mise«. Mnogi su od Kongregacije tražili razjašnjenje da li je još na snazi propis iz »Uputa« od 3. rujna 1958, godine br. 33: »Na tihim misama vjernici mogu pjevati pobožne pučke popijevke pridržavajući se ipak zakona, da one potpuno odgovaraju pojedinim dijelovima mise«. Kongregacija preko »*Notitiae*« odgovara: »... Pjevati motete, pa bili oni pobožni i sveti (na pr. Hvali Sion kao prikaznu pjesmu za svetkovinu nekog sveca), koji ne odgovaraju misi, mjesto teksta mise koja se služi, znači nastaviti nedopustivom dvomišljenošću: častiti prijatelja razdvojenim mjesto čistim, pravim, plemenitim vinom. Nas ne zanima samo napjev kod liturgijskog pjevanja nego i riječi, tekst, misao, osjećaji obučeni u pjesmu i napjev. Sada tekstove treba uzeti iz mise, a ne bilo gdje. Dakle: pjevati misu a ne samo pjevati preko mise«.

Novi Red Mise u br. 63 kaže: »Među vjernicima posebnu liturgijsku ulogu vrši »škola« ili zbor pievača čija je zadaća da pravilno izvode dielove koji na njih spadaju, već prema tome kakve je vrste pjevanje, te da promiču djelatno sudjelovanje vjernika u pjevanju. Što je rečeno za zbor pjevača, vrijedi, uz dužnu preinaku, i za ostale glazbenike, a naročito za orguljaša«.

Na koncu jedna napomena glede latinskog jezika: »Budući da se sve češće sastaju vjernici raznih narodnosti, poželino je da oni znaju pjevati latinski, prema lakšim napjevima, barem neke redovite dielove mise, osobito simbol vjere i *Gospodniu molitvu*« (br. 19). Već je svima jasno da latinski jezik ne može više biti kruh svagdašnji u našim liturgijskim svečanostima; ali moramo znati da ima dana u godini kad se jede još nešto osim kruha. Ovo bi bio peti pokušaj da bi sačuvali barem nešto od latinskog repertoara. Ima svećenika koji su poslije 7. ožujka 1965. godine već zaboravili da je u rimskoj liturgiji postojao latinski jezik.